

УДК 331.5

Т. В. Штерма

к. е. н., доцент

Н. В. Штогринець

к. е. н.

ПВНЗ «Буковинський університет»

ЗАЙНЯТІСТЬ ТА БЕЗРОБІТТЯ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД Й СУЧАСНІ ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ

В умовах глобалізації економіки питання безробіття є проблемою номер один для всього світу. Проблеми безробіття у країнах ЄС та Україні вимагають від державних й регіональних органів управління розробки та реалізації соціальних гарантій у сфері зайнятості населення працездатного віку. В цілому, у світовому досвіді господарювання відносно до зайнятості виділяють 5 домінуючих моделей: американську, німецьку, англійську, шведську та японську. Одним із головних наслідків безробіття є збідніння населення через втрату трудового заробітку та заморожування заробітної плати працівників, які залишаються на виробництві, що тягне за собою падіння купівельної спроможності і, відтак, падіння сукупного попиту на товари, що розглядається економістами кейнсіанської теорії як головний фактор обмеження виробництва й економіки загалом.

Ключові слова: зайнятість, безробіття, рівень безробіття, регулювання зайнятості, економічно активне населення, робоча сила.

Постановка проблеми

Однією з головних проблем, яку несе людству світова економічна нестабільність, є масове безробіття. Звільнення з роботи, звичайно, більшість людей сприймає як особисту трагедію, оскільки означає не тільки втрату джерела доходів, але й певного статусу у суспільстві. Важливим завданням будь-якої соціально орієнтованої держави є допомога тим, хто втратив роботу, та запобігання масовому безробіттю. Існує необхідність поглиблено вивчити найефективніші заходи із здійснення політики зайнятості у країнах з розвинутою економікою та знайти шляхи їх використання у нашій державі.

Аналіз останніх досліджень

Підвищення рівня зайнятості населення, покращення її якісних характеристик є важливою передумовою економічного розвитку країни. Відтак, зайнятість як соціально-економічне явище традиційно є предметом державного регулювання. Однак, у різних країнах існують свої відмінності у реалізації політики зайнятості населення.

Дослідженню проблеми розвитку українського ринку праці багато уваги приділяли у своїх роботах О. Амосов, С. Бандур, Д. Богиня, І. Бондар, В. Васильченко, Л. Галькін [5], А. Горілий, К. Лопатіна [3], І. Марченко [7], Ю. Ніколенко. Автори розглянули окремі теоретико-методологічні та методичні

аспекти зайнятості населення (регулювання зайнятості населення, проблеми безробіття на українському ринку праці, зайнятість молоді тощо) та внесли вагомий внесок у вирішення вказаних проблем даної сфери.

Питання формування ринку праці молоді, особливо фахівців з вищою освітою, висвітлювали українські вчені О. Грішнова, М. Долішній, С. Злупко, О. Кратт, О. Лаврук, О. Яременко, А. Янішевська [14] та ін. Так, на думку Е. Лібанової [9], непересічну роль у життєдіяльності української молоді наразі відіграє її освітня та трудова діяльність. Незбалансованість структури ринку освітніх послуг та ринку праці в Україні зумовлює доволі гострі проблеми із працевлаштуванням молоді після закінчення навчальних закладів, підвищений (порівняно з працевдатними особами інших вікових груп) рівень безробіття молодих осіб віком 15–24 роки спричинює неефективне використання професійного потенціалу молоді, що виявляється, зокрема, у поширеності роботи не за спеціальністю, налаштованості молоді на зовнішню трудову міграцію, що погіршує ситуацію в економіці.

Згідно із позицією Н. Заярної, проблема безробіття молоді наразі є однією з найактуальніших. Найбільш визначальним є процес її входження до трудової сфери. Саме на цьому етапі свого життя молоді люди зіштовхуються з труднощами і потребують розуміння й допомоги, як зі сторони старшого покоління, так і зі сторони держави [2].

Мета, завдання та методика досліджень

Метою статті є дослідження показників динаміки, географії безробіття в Україні, США, Японії та країнах Європейського Союзу. Висвітлення проблеми зайнятості молоді на сучасному ринку праці України і пошук ефективних напрямків підвищення рівня її економічної активності та конкурентоспроможності. Об'єктом дослідження є процес формування зайнятості населення в Україні та країнах ЄС.

У процесі здійснення дослідження використано низку методів, а саме: методи аналізу – для всебічної оцінки процесів у сфері праці; метод порівняння – для виявлення особливостей зайнятості та безробіття в Україні на тлі інших країн; методи прогнозування – для передбачення змін зайнятості та безробіття у перспективі; комп'ютерні технології – для графічного представлення отриманих результатів тощо.

Результати досліджень

Світовий досвід господарювання відносно зайнятості виокремлює 5 домінуючих моделей: американську, німецьку, англійську, шведську та японську. Основні концептуальні відмінності зазначених моделей, на противагу українській, зосереджуються у застосуванні різних підходів щодо розподілу коштів на активні й пасивні заходи, а також встановленні законодавчого забезпечення гарантій з працевлаштування.

За даними Державного комітету статистики, в Україні у січні 2014 р. рівень безробіття виріс на 0,1 % і становив 1,9 %, окрім цього, у Державній службі зайнятості було зареєстровано 525,1 тис. безробітних, а саме: жінок – 266,7 тис. осіб, чоловіків – 258,4 тис. осіб. Допомогу по безробіттю отримували 432,4 тис. осіб [1]. Середній розмір допомоги на одного безробітного у січні 2014 р. становив 1 тис. 175 грн. У січні 2013 р. рівень безробіття становив 2 %. Нагадаємо, що в лютому минулого року частка по безробіттю становила пікові 2,1%. Мінімум – 1,4% – було зафіксовано у жовтні 2013 р. Статистика останніх років свідчить, що до осені безробіття знижується, а на початку року традиційно оновлюються річні максимуми. Це може бути пов'язано із сезонністю робіт в агропромисловому секторі [10, 12,13].

Розглядаючи географію рівня безробіття серед країн ЄС, можна зробити висновок, що найменший рівень безробіття у цьому періоді зафіксовано у Норвегії – 3,7% та Австрії – 4,9% (рис.1). Невисокий він у найбагатшій економіці серед країн ЄС – Німеччині – 5,4%. Найвищі показники серед країн південної Європи – Греції та Іспанії – 26,6% й 26,8%, відповідно, а також Португалії – 17,6% та Кіпру – 15,1%. Серед інших великих країн ЄС, Велика Британія, на відміну від Італії, має нижчий показник рівня безробіття: 7,7% проти 11,9%, відповідно. З пострадянських країн найкращий стан зайнятості населення спостерігається в Естонії – 8,7% безробітних, а нещодавно прийнята до ЄС Хорватія має досить високий показник безробіття – 16,6% [11].

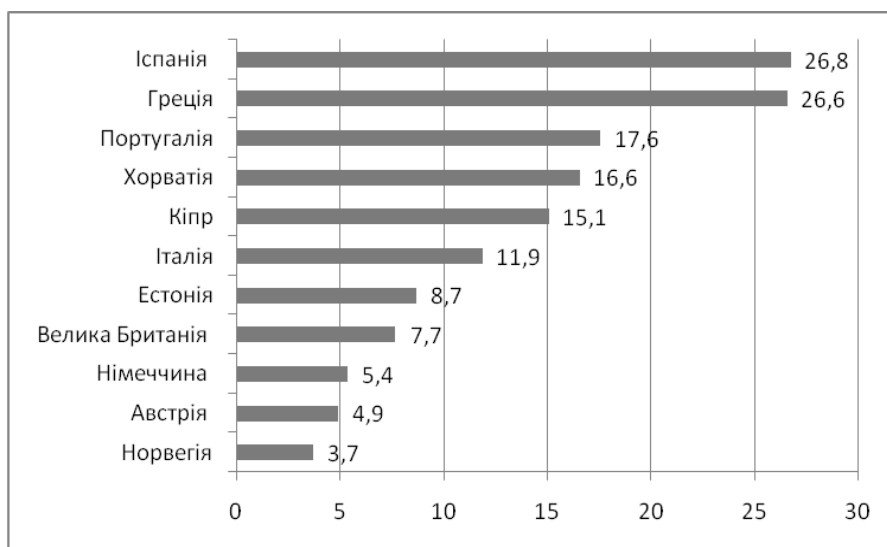

Рис. 1. Рівень безробіття населення в окремих країнах ЄС у 2013 р., %
Джерело: складено на основі [11].

Загальний показник росту рівня безробіття серед країн ЄС протягом останніх 11 місяців становив 0,5%. Існує майже пряма відповідність рівня безробіття населення у Греції та Іспанії, який становив у липні 2013 року 25,0% та 25,3%, відповідно, а травні 2014 року в обох країнах зріс до 26,9%. Серед країн ЄС, які демонструють явну негативну динаміку, – Італія, ріст безробіття за останніх 11 місяців зафіксований на рівні 1,5%, дещо кращий стан справ у Франції, показники якої найбільше наближені до загальноєвропейських та становлять 0,7% росту, а лідером за зростанням показників безробіття є Кіпр –4,1%, частка безробітних якого ще у липні 2012 р. становили 12,2% а вже у травні 2013 р. – 16,3%. Найкраща динаміка серед європейських країн відмічена в Естонії, яка продемонструвала зниження рівня безробіття на 1,9% [15].

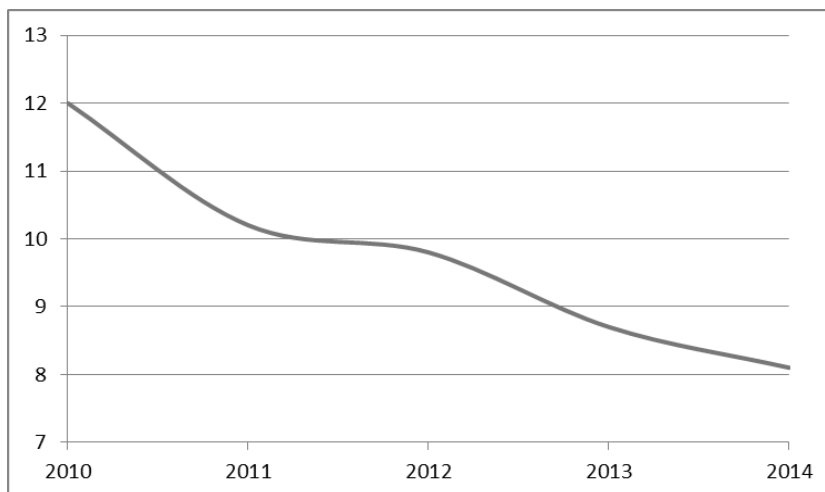
Розглядаючи американську модель, відмітимо, що регулювання зайнятості представлено системою з трьох складових:

- державні підприємства, пов'язані з наймом робочої сили;
- за допомогою фінансово-кредитної політики відбувається регулювання попиту на робочу силу;
- регулювання зайнятості здійснюється безпосередньо за допомогою штатної системи законодавства.

Американська модель орієнтується на утворення робочих місць для значної частини економічно активного населення, які не потребують високої продуктивності. При такому підході безробіття формально зменшується, але збільшується кількість людей з низькими доходами. В Америці активно діють не тільки державна служба зайнятості, а й численні приватні спеціалізовані бюро найму, які мають у своєму розпорядженні всі необхідні дані про працівників різного роду професій, що сприяє більшій інформатизації процесу регулювання зайнятості [4].

Показник безробіття Японії коливається від 1,2 до 5,2%, Такі низькі показники демонструє ця країна, тому що, згідно з японською моделлю, кожна людина може знайти для себе роботу, навіть якщо вона не дуже цікава й корисна. У цьому полягає причина низького безробіття в Японії й економії коштів на соціальні витрати.

З представленого графіка на рисунку 1 ми бачимо, що Німеччина одна з небагатьох країн, де, порівнюючи з 2010 та 2014 роками, суттєво знизився показник безробіття, з 2010 року по 2012 цей показник знижувався, проте, з 2012 до середини 2013, показник зріс від 9,5 до 10,2%, але цю ситуацію швидко врегулювали і, як видно, вже до 2014 і далі показники тільки знижуються.

Рис. 2. Рівень безробіття в Німеччині (2010–2014), %

Джерело: складено на основі [6, 15]

На відміну від показників безробіття, рівень зайнятості в Німеччині тільки росте, що є досить позитивним показником, і вже станом на 2014 р. кількість зайнятого населення сягає 40400 осіб, порівняно з 2010 р., коли рівень зайнятості був 39400 осіб, це сталося, зокрема, через те, що у Німеччині функції працевлаштування у службі зайнятості здійснюються відповідно до класифікації професій з урахуванням особливостей місцевих ринків робочої сили.

У найближчому майбутньому Німеччина може вийти на повну зайнятість працездатного населення на тлі впевненого відновлення економіки країни [6].

Висновки та перспективи подальших досліджень

Високий рівень безробіття – це проблема, яка потребує глибокого наукового аналізу та вироблення практичних рекомендацій, що можуть використовуватися для розроблення і реалізації ефективної соціально-економічної політики. Основними напрямками вирішення проблеми безробіття у країнах ЄС та Україні можуть бути: відповідність держзамовлення на підготовку спеціалістів реальному стану попиту на робочу силу; надання допомоги з безробіття працівникам із тимчасовою зайнятістю; збільшення фінансування заходів щодо надання ефективної підтримки пошуку робочих місць безробітними; надання податкових пільг для підприємств із високою часткою зайнятого сільського населення тощо.

У Німеччині умови для забезпечення робочих місць – найкращі. В Україні немає настільки розгалуженої системи по скороченню безробіття, як в розглянутих країнах. Але можливість застосування хоча б одного принципу існує. Досвід зарубіжних країн показує, що ще жодній країні не вдалося цілком вирішити всі наявні проблеми сфери ринку праці лише одним методом. Проте

Україні, яка є досить молодою країною, порівняно з іншими країнами, потрібно набиратися досвіду, удосконалювати реформи та закони, що й визначає напрямки наших подальших досліджень.

Література

1. Державний комітет статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>
2. Заярна Н. М. Проблеми працевлаштування молоді в Україні / Н. М. Заярна // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2010. – № 20.9. – С. 150–153.
3. Лопатіна К. А. Стан та напрями ліквідації проблеми безробіття в Україні / К.А. Лопатіна // Управління розвитком. – 2011. – № 16(113). – С. 85–86.
4. Прушківська Е. В. Світовий досвід та основні напрями державного регулювання зайнятості в Україні / Е.В. Прушківська // Держава та регіони : наук.-практ. журнал. – 2008. – № 4. – С. 182–186.
5. Галькін Л. І. Втрати людського капіталу України: чинник безробіття / Л. Г. Галькін // Економіка та регіони : зб. наук. праць. – 2007. – № 2. – С. 110–113.
6. Никоненко В. А. Ринок праці Європейських країн в умовах глобалізації та світової економічної кризи / В. А. Никоненко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2010. – № 2 (10). – С. 58–63.
7. Марченко І. С. Соціально-економічний портрет молоді України [Електронний ресурс] / І. С. Марченко. – Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. – Режим доступу: <http://www.idss.org.ua>.
8. Молодіжне безробіття: втрачене покоління. Економічна правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.epravda.com.ua/publications/2013/10/2/397038/view_print.
9. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти: (колективна монографія) / за ред. Е. М. Лібанової. – Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. – 248 с.
10. Офіційний сайт державної служби зайнятості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.dcz.gov.ua/>
11. Статистичний збірник. Україна у цифрах 2013. – Київ : Державна служба статистики України, 2014. – 239 с.
12. Статистичний збірник. Економічна активність населення України 2013. – Київ: Державна служба статистики України, 2014. – 197 с.
13. Участь молоді в суспільному житті: економічна активність : парламентські слухання [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.static.rada.gov.ua/zakon/new/par_sl/sl2011113.htm.
14. Янішевська А. В. Аналіз стану ринку праці та зайнятості молоді в Україні / А. В. Янішевська // Економіка: реалії часу. – 2014. – № 3. – С. 147–155.
15. Eurostat: [Elektronicsourse]. – Режим доступу:<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>